

## Obrtnija.

### Lesovi.

Za marsikaterega obrtnika je važno, da nekoliko pozna razne lesove. Zaradi tega smo se namenili tukaj nekatere opisati, posebno take, ki imajo v obrtniji kako važnost.

Najprej omenimo javor. Javorjev les rabijo mizarji za razna dela. Javorjev je pa več vrst. Poljski javor (*acer campestre* Linne') raste po vsej Evropi na mokri, ilovnati zemlji v solnčnih legah. Ima peteroprtno podolgate listje s celimi robovi in kosmatimi peclji. V maji naredi listje in ob enem tudi začjenja cveteti. Cvetje je rumenkastozeleno in združeno v nekake grozde. Ta javor hitro raste, seme rodi še le, ko je star 15 do 20 let. Cvetje dozori v oktobru in se po zimi raztrosi. Les tega javorja je posebno dober za strugarje, iz korenin delajo pipe. Ta javor raste po mejah.

Kolhiški javor (*acer olchicum* Hartweils) je prinešen iz Azije v Evropo, in ima jako lepe vrhove. Listje je nekoliko podobno prejšnjemu, samo da spodnji prsti doli vise čez peclje. Njegov les je precej podoben poprej omenjenemu in se tudi jednako rabi.

Italijanski javor (*acer opulus* Alton) je kake štiri metre visok, gosto vejnat, ima srcu podobne, okroglaste, gladke, peteroprstne, zgoraj temno, spodaj belkasto listje. Cvetje je belorumeno, sicer pa podobno drugim javorjem. Les se tako pogosto ne rabi za obrtne namene.

Spičasti javor (*acer platanoides* Linne') zraste do 20 metrov visok in se nahaja po vsej Srednji Evropi in precej daleč na sever. Njegovo listje je svetlozeleno in cvetje rumenkasto zeleno. Cveti že v aprilu, še poprej, nego naredi listje. Raste hitro, posebno na vlažnih tleh. Njegov les je slabši, kakor les poljskega javorja, v njegovem soku je pa mnogo sladkorja, in se da torej porabiti za napravo sladkorja ali upijanljivih pijač.

Za mizarje je pa največjega pomena gozdni javor, ki doseže visokost 21 metrov v ugodni zemlji. Raste največ v gorah in raztresen v bukovih gozdih. Njegovo listje je globoko zarezano in cvetje rumenkasto zeleno. Les tega javorja rabijo za mize, sedla, vretena, ure in žlice. Če se pomladi deblo navrta, teče iz njega sladek sok, iz katerega se da narediti sladkor in vino.

Sladorni javor (*acer saccharophorum* Kork) ima še sladkejši sok, kakor do sedaj imenovana. Dal bi se torej dobro porabiti za pridobivanje sladkorja, da v ta namen sladorna pesa ne pride ceneji. Gotovo bi javorji imeli neki pomen za sladorno industrijo, da se ni izumilo narajati sladkor iz pese. Listni prsti tega javorja so bolj spičasti, cvetje je pa rumeno. Les tega javorja je jako svetel in malo rudečkast. Vlačen je, trden in trd ter se jako nerad kolje. Rabi se največ za hišno opravo, manj kot stavbeni les, ker ga radi razjedajo črvi. Letni krožci se pri lesu tega javorja jako dobro vidijo. Lub ima

v sebi strojilo in ga zatorej rabijo strojarji. Za funt kože je treba deset funtov tacega lubja.

Po naših drevoredih vidimo povsod divji kostanj (*Aesculus hippocastanum* Linne'), katero drevo smo dobili iz severne Indije in Perzije v Evropo. Sedaj je znano po vsej Evropi in ima lepo, veliko temnozeleno listje, in dolgo, belo, rudečkastolisasto cvetje. Sad je precej podoben navadnemu kostanju in je dobra krma za prašiče in jelene. Lub ima v sebi strojilo in se rabi za barvanje in za strojenje. Les je dober za mizarška dela in je precej podoben lipovemu lesu in se rabi za taka dela, kakor lipov les.

Podoben je temu divjemu kostanju divji rumeno cvetoči kostanj (*aesculus pallida* Wildonow), ki zraste le kaci 10 metrov visok in cvete v maji ali juniji.

Planinska jelša (*alnus alpina*) raste v planinah, raste kot grm in ima manjše listje kakor druge jelše. Les se rabi za kurjavo. Bradata jelša (*alnus barbata* Meyer) razširila se je iz Francije po vsej Evropi.

Italijanska jelša (*alnus cordifolia* Leddiges) raste po gozdih v Dolenji Italiji in je lepo drevo, ki doseže do 20 metrov visokine. Listje je temnozeleno, svetlo, srčasto, robčasto in spičasto. To drevo zahteva suha tla.

Črna jelša (*alnus glutinosa*), raste po vsej Evropi blizu bukovja vlažnih krajih, ima temnozeleno, zobčasto listje, ki se prijema roke. Na spodnji strani je listje kosmato. Lub je rujavosiv in veje so jako krhke. Jelša cvete koncem marca in dozori seme v oktobru ter ga raznese veter. Deblo je ravno in okroglo. Les je dober za drva in za vodne stavbe. Lub je dober za strojenje in gabronke rabijo za rujave in črne barve.

Bela jelša (*alnus incana*) raste na bolj suhih in lahkih tleh in ima svetlosiv, gladek svetel lub, ter podolgasto, zobčasto, temnozeleno in spodaj kosmato listje. Raste jako hitro in se nahaja povsod v Evropi. Cveti v začetku marca in njen les je jako dober za kurjavo, za drugo porabo pa dosti ne velja.

### Obrtnijske raznoterosti.

Pisalno črnilo se spravi iz sobnih tal, če se namoči s zredčeno solno kislino in potem večkrat z vodo umijejo.

Pranje perilnih vrvij. Perilo ima večkrat umazane proge, ki prihajajo od umazanih vrvij na katerih se je perilo sušilo. Zato se pa morajo večkrat take vrvi oprati. Denejo se v lug iz sode in mila in pustijo en četrt ure v njem, potem se dobro v lugu zdrigneje z volneno cunjjo in izperjo v čisti milini in naposled v čisti gorki vodi. Vrvi se potem ovijejo okrog kake deske in denejo na sonce, ali pa na peč, da se posuše. Še bolje je pa, če se posuše v kakem prostoru, v katerem ni prahu.

Rudarstvo v Turčiji se je poslednji čas jako povzdignilo. Tako se posebno kromasta ruda koplje v večjih množinah, v kosovskem vijaletu in vozi v Nemčijo, Anglijo in Avstrijo. V Nemčijo se je vlani izvozilo 80.000 centov te rude. V Avstrijo jo dobiva zlasti kemična tovarna v Hrastniku. V tej rudi je 50% kroma.